

Apostolische reis naar Brazilië

bij gelegenheid van de vijfde algemene conferentie

van de bisschoppen van Latijns-Amerika en het Caribisch gebied

Openings sessie

van de vijfde algemene conferentie van de Bisschoppenconferenties

van Latijns-Amerika en het Caribisch gebied

Toespraak

Conferentiezaal, Heiligdom van Aparecida

zondag 13 mei 2007

*Dierbare broeders in het bisschopsambt, geliefde priesters, religieuzen en leken,
Dierbare waarnemers van andere godsdiensten!*

Het is mij een grote vreugde vandaag bij u te zijn, om de vijfde algemene vergadering van de Bisschoppenconferenties van Latijns-Amerika en het Caribisch gebied te openen, die gehouden wordt vlak naast het heiligdom van Onze Lieve Vrouw van Aparecida, de schutpatrones van Brazilië. Mijn eerste woorden moeten dankzegging en lof aan God zijn voor het grote geschenk van het christelijk geloof aan de volkeren van dit continent.

1. Het christelijk geloof in Latijns-Amerika

Het geloof in God bezielt al meer dan vijfhonderd jaar het leven en de cultuur van deze landen. Uit de ontmoeting van dit geloof met de oorspronkelijke volken is de rijke christelijke cultuur van dit continent ontstaan, die in de kunst, in de

muziek, in de literatuur en bovenal in de religieuze traditie en in de levenswijze van zijn volken tot uitdrukking is gekomen. Deze volken zijn door één en dezelfde geschiedenis en één en hetzelfde geloof zo verbonden, dat er ondanks de grote verscheidenheid aan culturen en talen een diepe harmonie is ontstaan.

Op dit moment ziet het geloof zich voor ernstige uitdagingen geplaatst, daar de harmonische ontwikkeling van de samenleving en de katholieke identiteit van haar volken op het spel staan. In dit verband bereidt de vijfde algemene vergadering zich erop voor over deze situatie na te denken, om de christengelovigen te helpen hun geloof vreugdevol en consequent te beleven en zich bewust te worden van het feit dat ze leerlingen en missionarissen van Christus zijn, die door Hem in de wereld gezonden worden om ons geloof en onze liefde te verkondigen en ervan te getuigen.

Welke betekenis had het aannemen van het christelijk geloof voor de landen van Latijns-Amerika en het Caribisch gebied? Het betekende voor hen dat ze Christus leerden kennen en aannemen, Christus, de onbekende God die hun voorvaders, zonder het te weten, in hun rijke religieuze tradities zochten. Christus was de Verlosser waar ze in stilte naar verlangden. Het betekende ook dat zij met het doopwater het goddelijke leven ontvingen, dat hen tot aangenomen kinderen van God heeft gemaakt. Het betekende bovendien dat ze de heilige Geest ontvingen, die gekomen is om hun culturen te bevruchten, door deze te reinigen en de ontelbare kiemen en zaden die het vleesgeworden Woord in hen geplant had, te laten opkomen en hen zo te richten op de weg van het evangelie. In feite heeft de verkondiging van Jezus en zijn evangelie op geen enkel moment een vervreemding van de pre-Columbiaanse culturen met zich meegebracht en het was ook niet het opleggen van een vreemde cultuur. Echte culturen zijn niet in zichzelf opgesloten en evenmin in een bepaald ogenblik van de geschiedenis verstart. Integendeel, ze zijn open – meer nog, ze zoeken de ontmoeting

met andere culturen, hopen tot universaliteit te geraken in de ontmoeting en in de dialoog met andere levenswijzen en met elementen die tot een nieuwe synthese kunnen leiden, waarin zowel de veelsoortigheid van de uitdrukkingsmogelijkheden als hun concrete culturele realisering wordt gerespecteerd.

Uiteindelijk verenigt alleen de waarheid, en het bewijs voor de waarheid is de liefde. Daarom is Christus, omdat Hij werkelijk de mensgeworden 'Logos' is, 'de liefde tot het uiterste toe', aan geen enkele cultuur en aan geen enkele mens vreemd; integendeel, het antwoord waar alle culturen in hun hart naar verlangen is het antwoord dat de ultieme identiteit schenkt, waardoor de mensheid wordt verenigd, terwijl tegelijkertijd de rijkdom van de veelsoortigheid wordt gerespecteerd en voor alle mensen de groei in de ware menselijkheid, in echte vooruitgang, wordt geopend. Het Woord van God is, toen Jezus Christus mens werd, ook geschiedenis en cultuur geworden.

De utopie dat de pre-Columbiaanse godsdiensten nieuw leven zou kunnen worden ingeblazen door een scheiding van Christus en de universele Kerk, zou geen vooruitgang zijn, maar achteruitgang. In werkelijkheid zou het een terugval zijn naar een in het verleden verankerde periode in de geschiedenis.

De wijsheid van de oervolken bracht hen er gelukkig toe een synthese te vormen tussen hun culturen en het christelijk geloof, dat de missionarissen hun aanboden. Daaruit werd een rijke en diepe volksvroomheid geboren, waarin zich de ziel van de Latijns-Amerikaanse volken toont:

- De liefde tot de lijdende Christus, de God van het medelijden, van de vergeving en van de verzoening; de God die ons zozeer heeft liefgehad dat Hij zich voor ons heeft overgeleverd;
- De liefde tot de Heer die aanwezig is in de Eucharistie, de God die mens geworden is, gestorven en verrezen is, om het brood des levens te zijn;
- De God die de armen en de lijdenden nabij is;
- De diepe verering voor de allerheiligste Maagd van Guadeloupe, van Aparecida, de Maagd met verschillende nationale en plaatselijke titels. Toen de Maagd van Guadeloupe aan de heilige Juan Diego, een Indiaan, verscheen, sprak ze tot hem de betekenisvolle woorden: *“Ben ik niet hier om je moeder te zijn? Sta je niet onder mijn bescherming? Ben ik niet de bron van je vreugde? Ben je niet gehuld in mijn mantel, geboren in mijn armen?”*¹

Deze vroomheid komt ook tot uitdrukking in de verering van de heiligen met hun patroonsfeesten, in de liefde tot de paus en tot de andere herders, in de liefde tot de universele Kerk als grote familie van God, die haar kinderen nooit alleen of in de ellende kan of mag laten. Dat alles vormt het grote mozaïek van de volksvroomheid, die de kostbare schat van de katholieke Kerk in Latijns-Amerika vormt, en die haar moet beschermen, bevorderen en, als het nodig is, ook reinigen.

2. Continuïteit met de andere algemene vergaderingen

Deze vijfde algemene vergadering wordt gehouden in continuïteit met de andere vier conferenties die eraan vooraf zijn gegaan, in Rio de Janeiro, Medellin, Puebla en Santo Domingo. Met dezelfde

geest die deze vergaderingen bezielt heeft, willen de bisschoppen nu de evangelisatie een nieuwe impuls geven, zodat deze volken verder mogen groeien en rijpen in het geloof, om door hun leven licht der wereld en getuigen van Jezus Christus te zijn.

Sinds de vierde algemene vergadering in Santo Domingo is er veel veranderd in de samenleving. De Kerk, die in de aspiraties en de hoop, in het lijden en de vreugde van haar kinderen deelt, wil aan hun zijde gaan in deze tijd van zoveel uitdagingen, om hun steeds hoop en troost te verschaffen.²

In de huidige wereld doet zich het verschijnsel voor van de globalisering als een wereldomspannend netwerk. Ofschoon de globalisering in bepaalde opzichten winst voor de grote familie van de mensheid kan zijn, en een teken van haar verlangen naar eenheid, brengt die toch zonder twijfel ook het risico van de grote monopolies met zich mee en daarmee de herwaardering van winst als de hoogste waarde. Zoals op alle gebieden van menselijke activiteit moet ook de globalisering door de ethiek worden geleid, zodat deze alles in dienst stelt van de mens, geschapen naar Gods beeld en gelijkenis.

In Latijns-Amerika en in het Caribisch gebied, evenals in andere regio's, is vooruitgang op de weg naar de democratie te constateren, ofschoon er aanleiding is voor bezorgdheid met betrekking tot regeringsvormen die autoritair zijn, of onderworpen aan ideologieën die men eigenlijk achterhaald achtte en die niet in overeenstemming zijn met de christelijke kijk op de mens en de samenleving, zoals de sociale leer van de Kerk die voorhoudt. Van de andere kant moet de liberale eco-

1. *Nican Mopohua*, nr. 118-119.

2. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, pastorale Constitutie over de Kerk in de wereld van deze tijd *Gaudium et spes*, 1.

nomie van menig Latijns-Amerikaans land ook rekening houden met de gerechtigheid, daar de sociale sectoren die steeds meer worden onderdrukt door een enorme armoede, of zelfs van hun natuurlijke goederen worden beroofd, steeds groter worden.

In de kerkelijke gemeenschappen van Latijns-Amerika is er een opvallende mate van geloofsrijpheid bij veel geëngageerde en aan de Heer toegewijde leken, mannen en vrouwen, en er zijn ook veel edelmoe-dige catechisten, talrijke jongeren, nieuwe christelijke bewegingen en recent gestichte Instituten voor het Gewijde Leven. Uiterst belangrijk zijn de vele katholieke initiatieven betreffende scholing en allerlei bijstand. Het is waar dat er een zekere verzwakking van het christelijk leven in de gehele samenleving valt waar te nemen, ook wat betreft de deelname aan het leven van de katholieke Kerk. De oorzaken daarvan zijn de secularisatie, het hedonisme, de onverschilligheid en het proselitisme van talrijke sekten, animistische godsdiensten en nieuwe pseudo-religieuze verschijnselen.

Dat alles betekent dat er een nieuwe situatie is ontstaan, die hier in Aparecida geanalyseerd zal worden. Gegeven de nieuwe, moeilijke beslissingen verwachten de gelovigen van deze vijfde algemene vergadering een hernieuwing en herleving van hun geloof in Christus, onze enige Leraar en Redder, die ons de unieke ervaring van de grenzeloze liefde van God de Vader voor de mensen heeft geopenbaard. Uit deze bron zullen nieuwe wegen en creatieve pastorale plannen kunnen ontstaan, die een vaste hoop kunnen geven om het geloof verantwoordelijk en met vreugde te leven en het zo in de eigen omgeving te verspreiden.

3. Leerlingen en missionarissen

Deze algemene conferentie heeft als thema: *'Leerlingen en Missionarissen van Jezus Christus, opdat onze volkeren in Hem leven mogen hebben – Ik ben de weg, de waarheid en het leven (Joh 14,6)'*.

De Kerk heeft de grote opdracht het geloof van het Volk Gods te bewaren en te voeden en ook de gelovigen van dit continent eraan te herinneren dat zij uit kracht van hun doopsel geroepen zijn leerlingen en missionarissen van Jezus Christus te zijn. Dat houdt in dat zij Hem volgen, in vertrouwelijke omgang met Hem leven, Zijn voorbeeld navolgen en van Hem getuigen. Iedere gedoopte krijgt, net als de apostelen, van Christus de missionaire opdracht: "Ga uit over de hele wereld en verkondigt het evangelie aan heel de schepping. Wie gelooft en gedoopt is, zal gered worden" (Mc 16,15-16). Leerlingen en missionarissen van Jezus Christus zijn en het leven zoeken 'in Hem', veronderstelt dat men diep in Hem geworteld is.

Wat geeft Christus ons werkelijk? Waarom willen wij leerlingen van Christus zijn? Het antwoord luidt: Omdat wij hopen in gemeenschap met Hem het leven te vinden, het ware leven, dat de naam waard is, en daarom willen wij Hem bij de anderen bekend maken, hen bekend maken met het geschenk dat wij in Hem gevonden hebben. Maar is dat werkelijk zo? Zijn wij er werkelijk van overtuigd dat Christus de weg, de waarheid en het leven is?

Met betrekking tot de prioriteit van het geloof in Christus en het leven 'in Hem', zoals het in de titel van deze vijfde conferentie is geformuleerd, zou zich ook een andere vraag voor kunnen doen: Zou

deze prioriteit misschien een vlucht kunnen zijn in de cultus van innerlijkheid, in het religieuze individualisme, verwaarlozing van de urgentie van de grote economische, sociale en politieke problemen van Latijns-Amerika en de wereld, en een vlucht uit de werkelijkheid in een geestelijke wereld?

Als eerste stap kunnen wij deze vraag met een wedervraag beantwoorden: Wat is deze 'werkelijkheid'? Wat is 'werkelijk'? Zijn alleen de materiële goederen, de sociale, economische en politieke problemen 'werkelijkheid'? Hierin ligt nu juist de grote dwaling van de overheersende tendensen van de vorige eeuw, een destructieve dwaling, zoals de gevolgen van zowel het marxistische als het kapitalistische systeem aantonen. Ze vervalsen het idee van de werkelijkheid door het te scheiden van de fundamentele en daarom beslissende werkelijkheid, die God is. Wie God uit zijn blikveld bant, vervalst het begrip 'werkelijkheid' en kan dientengevolge alleen maar op dwaalwegen terecht komen en recepten voor vernietiging overhouden.

De eerste fundamentele uitspraak is dan ook de volgende: alleen wie God kent, kent de werkelijkheid en kan op een passende en werkelijk menselijke wijze op deze werkelijkheid antwoorden. Gezien de mislukking van alle systemen die God wilden uitsluiten, is het duidelijk dat deze stelling waar is.

Maar dan rijst er direct een volgende vraag: wie kent God? Hoe kunnen wij Hem leren kennen? We kunnen hier geen diepgaande discussie over deze fundamentele vraag voeren. Voor de christenen is de kern van het antwoord eenvoudig: alleen God kent God, alleen zijn Zoon, die

God uit God – de ware God – is, kent Hem. En Hij, "die in de schoot des Vaders is, Hij heeft Hem doen kennen" (Joh 1,18). Vandaar de unieke en onvervangbare betekenis van Christus voor ons, voor de mensheid. Als wij niet God in Christus en door Christus kennen, verandert de gehele werkelijkheid in een ondoorgroendelijk raadsel; er is geen weg, en waar er geen weg is, is er evenmin leven, noch waarheid.

God is de fundamentele werkelijkheid, niet alleen een gedachte of hypothetische God, maar de God met het menselijke gelaat; Hij is de God-met-ons, de God van de liefde tot aan het kruis. Als de leerling tot begrip van deze liefde van Christus "tot het uiterste toe" komt, kan hij er niet omheen op deze liefde te antwoorden met een soortgelijke liefde: "Ik zal U volgen, waar Gij ook heen gaat" (Lc 9,57).

Wij kunnen ons nog een andere vraag stellen: wat schenkt ons het geloof in deze God? Het eerste antwoord daarop is: Hij geeft ons een familie, de universele familie van God in de katholieke Kerk. Het geloof bevrijdt ons van het isolement van het 'ik', omdat het ons tot gemeenschap voert: de ontmoeting met God is op zichzelf en als zodanig een ontmoeting met de broeders en zusters, een act van samenkomst, van vereniging, van verantwoordelijkheid tegenover de Ander en de anderen. In die zin is de voorrangskeuze voor de armen impliciet in het christologisch geloof in die God, die voor ons arm geworden is, om ons door zijn armoede rijk te maken (vgl. 2Kor 8,9).

Maar voordat we ons bezig gaan houden met datgene wat het realisme van het geloof in de mensgeworden God met zich meebrengt, moeten we de vraag verdie-

pen: hoe kan men Christus werkelijk leren kennen, om Hem te kunnen volgen en met Hem te leven, om in Hem het leven te vinden en dit leven door te geven aan anderen, aan de samenleving en de wereld? Christus doet zich bovenal kennen, in zijn Persoon, in zijn leven en in zijn leer, door het Woord van God. Voor het begin van het nieuwe traject, dat de missionaire Kerk van Latijns-Amerika en het Caribisch gebied vanaf deze vijfde algemene conferentie in Aparecida wil inslaan, is grondige kennis van het Woord van God een absoluut noodzakelijke voorwaarde.

Daarom moeten de mensen opgevoed worden tot het lezen en overwegen van het Woord van God, zodat dit hun voedsel wordt, zodat de gelovigen uit eigen ervaring zien dat de woorden van Jezus geest en leven zijn (vgl. Joh 6,63). Want hoe zouden ze een boodschap verkondigen waarvan ze de inhoud en de geest niet grondig kennen? Wij moeten onze missionaire inzet en ons hele leven grondvesten op de rots van Gods Woord. Ik moedig daarom de herders aan zich in te spannen het Woord van God bekend te maken.

Een uitstekend middel om het Volk Gods binnen te leiden in het mysterie van Christus is de catechese. Daarmee wordt de boodschap van Christus op eenvoudige en inhoudsvolle wijze doorgegeven. Daarom zal men de catechese en de geloofsvorming van zowel kinderen als jongeren en volwassenen moeten intensiveren. Een volwassen overweging van het geloof is licht voor de levensweg en kracht om getuigen van Christus te zijn. Hiervoor beschikken we over zeer waardevolle middelen, zoals de *Katechismus van de Katholieke Kerk* en de verkorte

versie, het *Compendium van de Katechismus van de Katholieke Kerk*.

Wat dit betreft mogen we ons niet beperken tot preken, voordrachten, bijbel- en theologiecursussen, maar we moeten ook de media inzetten: de pers, radio en televisie, websites, fora en vele andere methoden om een groot aantal mensen de boodschap van Christus op effectieve wijze over te brengen.

Bij deze inspanning de boodschap van Christus te leren kennen en tot leidraad van het eigen leven te maken, moet eraan herinnerd worden dat evangelisatie altijd hand in hand is gegaan met het op een hoger plan brengen van de mens en de ware christelijke bevrijding. "Liefde tot God en tot de naaste versmelten; in de geringste ontmoeten wij Jezus zelf en in Jezus ontmoeten wij God".³ Om dezelfde reden is er ook behoefte aan een sociale catechese en een passende vorming in de sociale leer van de Kerk, waarvoor het *Compendium van de sociale leer van de Kerk* zeer nuttig is. Het christelijk leven komt niet alleen in de persoonlijke, maar ook in de sociale en politieke deugden tot uitdrukking.

De leerling die op deze wijze gegrondvest is op de rots van Gods Woord, voelt zich aangezet zijn broeders de Blijde Boodschap van het heil te brengen. Leerling-zijn en missie zijn als het ware twee zijden van dezelfde medaille: als de leerling verliefd is op Christus, kan hij niet ophouden aan de wereld te verkondigen dat alleen Christus ons redt (vgl. Hnd 4,12). De leerling weet namelijk dat er zonder Christus geen licht, geen hoop, geen liefde en geen toekomst is.

3. Benedictus XVI, Encycliek *Deus caritas est* (25 december 2005), 15, in: *Kerkelijke documentatie* 34/1 (17 februari 2006), 13.

4. 'Opdat zij in Hem het leven mogen bezitten'

De volken van Latijns-Amerika en het Caribisch gebied hebben recht op een vervuld leven onder menselijke omstandigheden, zoals het de kinderen van God toekomt: vrij van bedreigingen door honger en welke vorm van geweld dan ook. Voor deze volken moeten hun herders een cultuur van leven bevorderen die hen, zoals mijn voorganger Paulus VI zei, het "vanuit het gebrek opklimmen naar het bezit van het noodzakelijke om te leven ... het verwerven van geestescultuur ... samenwerking voor het algemeen welzijn ... erkenning van de hoogste waarden en van God zelf, die er de bron en de eindterm van is"⁴ mogelijk maakt.

In dit verband herinner ik graag aan de Encycliek *Populorum progressio*, waarvan we dit jaar gedenken dat die veertig jaar geleden uitkwam. Dit pauselijk document benadrukt dat echte ontwikkeling veelomvattend moet zijn, dat wil zeggen gericht op de ontwikkeling van de hele mens en van alle mensen,⁵ en roept iedereen op een einde te maken aan de ernstige sociale ongelijkheden en de enorme verschillen in de toegankelijkheid van goederen. Deze volken verlangen vóór alles naar de overvloed van leven die Christus ons gebracht heeft: "Ik ben gekomen, opdat zij leven zouden bezitten, en wel in overvloed" (Joh 10,10). Met dit goddelijk leven ontvouwt zich ook het menselijk bestaan volledig, in de persoonlijke, familiale, sociale en culturele dimensie.

Om de leerling te vormen en de missionaris in zijn grote opgave te ondersteunen biedt de Kerk hun, behalve het Brood van het Woord, het Brood van de Eucharistie

aan. In dit verband inspireert en verlicht ons de passage uit het evangelie over de leerlingen op weg naar Emmaüs. Als zij aan tafel gaan en van Jezus Christus het gezegende en gebroken brood ontvangen, gaan hun de ogen open en het gelaat van de Verrezen openbaart zich aan hen. Zij voelen in hun hart dat alles wat Hij gezegd en gedaan heeft waar is en dat de verlossing van de wereld al begonnen is. Iedere zondag en iedere Eucharistieviering is een persoonlijke ontmoeting met Christus. Bij het horen van het goddelijk Woord brandt ons hart, omdat Hij het is die het verklaart en verkondigt. Als in de Eucharistie het brood wordt gebroken, is Hij het die wij persoonlijk ontvangen. De Eucharistie is het onmisbare voedsel voor het leven van de leerling en de missionaris van Christus.

De zondagsmis, middelpunt van het christelijk leven

Daaruit volgt de noodzaak in pastorale programma's prioriteit te geven aan de opwaardering van de zondagsmis. Wij moeten de christenen motiveren dat zij actief, en indien mogelijk met hun gezin, daaraan deelnemen. De aanwezigheid van de ouders met hun kinderen bij de zondagse Eucharistieviering is een effectieve manier om het geloof over te dragen en schept een nauwe band, die de onderlinge eenheid bewaart. De zondag heeft in het leven van de Kerk altijd de betekenis gehad van uitgekozen moment van de ontmoeting van de gemeenschap met de verzen Heer.

De christenen moeten ervaren dat zij niet een persoonlijkheid uit het verleden volgen, doch de levende Christus, die in het hier en nu van hun leven aanwezig is. Hij is de Levende, die aan onze zijde gaat,

4. Paulus VI, Encycliek *Populorum progressio* (26 maart 1967), 21, in: *Katholiek Archief* 22/17-18 (28 april-5 mei 1967), 431.

5. Vgl. *a.w.*, 14, in: *a.w.*, 425-427.

ons de zin openbaart van de gebeurtenissen, de pijn en de dood, de vreugde en het feest, die binnentreedt in onze huizen en daar blijft, terwijl Hij ons voedt met het brood dat leven geeft. De zondagse Eucharistieviering moet daarom het centrum van het christelijk leven zijn.

De ontmoeting met Christus in de Eucharistie wekt op tot engagement voor de evangelisatie en geeft de solidariteit een impuls; zij wekt in de christen het sterke verlangen het evangelie te verkondigen en van Hem te getuigen in de samenleving, om die rechtvaardiger en menselijker te maken. Uit de Eucharistie is in de loop der jaren een onmetelijke rijkdom ontstaan aan naastenliefde, aan delen in de moeilijkheden van anderen, aan liefde en gerechtigheid. Alleen uit de Eucharistie zal de beschaving van de liefde ontkiemen, die Latijns-Amerika en het Caribisch gebied zal omvormen, zodat ze niet alleen het continent van de hoop vormen maar ook het continent van de liefde!

De sociale en politieke problemen

Nu wij op dit punt zijn aangekomen, kunnen we ons de vraag stellen: hoe kan de Kerk bijdragen tot de oplossing van de dringende sociale en politieke problemen en reageren op de grote uitdaging van de armoede en de ellende? De problemen van Latijns-Amerika en het Caribisch gebied, en überhaupt de problemen van de huidige wereld, zijn veelsoortig en complex en kunnen niet door middel van algemene programma's worden aangepakt. De fundamentele vraag hoe de Kerk, verlicht door het geloof in Christus, met betrekking tot deze uitdagingen moet reageren, gaat zonder twijfel ons allen aan. In dit verband is het onvermijdelijk het probleem van de structuren ter sprake

te brengen, in het bijzonder de structuren die ongerechtigheid veroorzaken. Rechtvaardige structuren zijn inderdaad een noodzakelijke voorwaarde voor een rechtvaardige ordening van de samenleving. Maar hoe ontstaan die? Hoe functioneren die? Zowel het kapitalisme alsook het marxisme heeft beloofd de weg te zullen banen voor het scheppen van rechtvaardige structuren en beweerd dat die, zodra ze vastgelegd waren, zelfstandig zouden functioneren. Ze beweerden niet alleen dat er geen voorafgaande individuele moraal van het individu nodig was, maar ook dat ze een algemene moraal zouden bevorderen. En deze ideologische belofte is vals gebleken. De feiten hebben het duidelijk aangetoond. Het marxistische systeem heeft daar waar het aan de macht was gekomen, niet alleen een treurige erfenis nagelaten van economische en ecologische verwoesting, maar ook een pijnlijke geestelijke verwoesting. En hetzelfde zien we ook in het Westen, waar de afstand tussen armen en rijken gestaag groeit en waar door drugs, alcohol en bedrieglijke voorspiegelingen van geluk, een verontrustende ontwrichting van de persoonlijke waardigheid plaatsvindt.

Rechtvaardige structuren zijn, zoals ik al gezegd heb, een noodzakelijke voorwaarde voor een rechtvaardige samenleving, maar ze ontstaan niet, en ze functioneren ook niet, zonder een morele overeenstemming van de samenleving over de fundamentele waarden en over de noodzaak deze waarden met de nodige offerbereidheid, zelfs waar het persoonlijke belangen betreft, in praktijk te brengen.

Waar God afwezig is – God met het menselijke gelaat van Jezus Christus – komen deze waarden niet tot volle ontplooiing en ontstaat er ook geen overeenstemming

over. Ik wil daarmee niet zeggen dat mensen die niet geloven geen hoge en voorbeeldige moraal zouden kunnen hebben. Ik zeg alleen dat een samenleving waarin God niet voorkomt, niet de noodzakelijke overeenstemming over de morele waarden vindt, noch de kracht om – ook tegen het eigen belang in – naar het voorbeeld van deze waarden te leven.

Anderzijds moeten rechtvaardige structuren gezocht en uitgewerkt worden in het licht van de fundamentele waarden, met de volledige inzet van de politieke, economische en sociale rede. Ze zijn een kwestie van 'recta ratio' en hebben hun oorsprong noch in ideologieën, noch in de beloften daarvan. Er bestaat zeker een rijke schat aan politieke ervaring en expertise wat betreft de sociale en economische problemen, waardoor fundamentele elementen van een rechtvaardige situatie aangegeven worden, evenals de wegen die vermeden moeten worden. Maar in verschillende culturele en politieke situaties en bij de voortschrijdende verandering in de technologie en de historische werkelijkheid van de wereld, moeten op verstandige wijze passende antwoorden worden gezocht en – met het noodzakelijke engagement – overeenstemming worden bereikt over de te bepalen structuren.

Dit politieke werk is niet de onmiddellijke competentie van de Kerk. Respect voor een gezonde inbreng van leken – inclusief een verscheidenheid aan politieke opvattingen – heeft een wezenlijke plaats in de authentieke christelijke traditie. Als de Kerk zich zou veranderen in een direct politiek subject, zou ze voor de armen en de gerechtigheid niet méér doen, maar minder, omdat zij haar onafhankelijkheid en haar morele gezag zou verliezen, als

zij zich met één politieke weg en met aanvechtbare partijstandpunten identificeert. De Kerk is de pleitbezorger van de gerechtigheid en van de armen, juist omdat zij zich noch met politici, noch met partijbelangen identificeert. Alleen als zij onafhankelijk is, kan zij de grote principes en de absolute waarden onderwijzen, richting geven aan het geweten van de mensen en een levenskeuze aanbieden die het politieke domein overstijgt. Het vormen van het geweten van mensen, pleitbezorger zijn van gerechtigheid en waarheid, opvoeden tot persoonlijke en politieke deugden – dat is de fundamentele roeping van de Kerk op dit terrein. En de katholieke leken moeten zich bewust zijn van hun verantwoordelijkheid in het openbare leven; ze moeten aanwezig zijn om de nodige consensus tot stand te brengen en weerstand te bieden tegen ongerechtigheid.

De rechtvaardige structuren zullen nooit definitief verwezenlijkt worden. Gegeven de voortdurende evolutie van de geschiedenis moeten ze steeds weer vernieuwd en geactualiseerd worden; ze moeten altijd van een politieke en humane *ethos* bezielde zijn, en er moet hard gewerkt worden om ze aanwezig en effectief te laten zijn. Met andere woorden: de aanwezigheid van God, de vriendschap met de mensgeworden Zoon van God, het licht van zijn Woord, het zijn altijd fundamentele voorwaarden voor de aanwezigheid en de effectiviteit van gerechtigheid en liefde in onze samenleving.

Daar dit een continent van gedoopten is, zal men op het gebied van de politiek, de communicatie en de universiteit de opvallende hiaten moeten opvullen wat betreft stemmen en initiatieven van katholieke leiders met een sterke persoonlijk-

heid en edelmoedige toewijding – initiatieven die met hun ethische en religieuze overtuiging in overeenstemming zijn. De kerkelijke bewegingen hebben hier volop de ruimte om de leken te herinneren aan hun verantwoordelijkheid en hun missie om het licht van het evangelie uit te dragen in het openbare, culturele, economische en politieke leven.

5. Nog meer prioriteiten

Om de vernieuwing van de aan u toevertrouwde Kerk in deze landen tot een goed einde te brengen, wil ik de aandacht vestigen op enkele gebieden, die ik in deze nieuwe fase als prioriteiten beschouw.

Het gezin

Het gezin, ‘erfgoed van de mensheid’, vormt één van de belangrijkste schatten van de Latijns-Amerikaanse landen. Het was en is de school van het geloof, oefenterrein voor menselijke en burgerlijke waarden, het thuis waar het menselijk leven geboren wordt en edelmoedig en met verantwoordelijkheidsbesef wordt aanvaard. Het gezin lijdt tegenwoordig ongetwijfeld onder moeilijke omstandigheden, veroorzaakt door secularisatie en door ethisch relativisme, door de verschillende migrantenstromen, door armoede, door sociale onzekerheid en door tegen het huwelijk gerichte wetgeving, die middels de bevordering van anticonceptie en abortus de toekomst van de volkeren bedreigt.

In menig Latijns-Amerikaans gezin heerst helaas nog een chauvinistische mentaliteit, die de nieuwigheid van het christendom negeert, dat de gelijkwaardigheid en gelijke verantwoordelijkheid van de vrouw en de man erkent en verkondigt.

Het gezin is voor het persoonlijke welzijn en voor de opvoeding van de kinderen onvervangbaar. Voor moeders die zich geheel aan de opvoeding van hun kinderen en de dienst aan het gezin willen wijden, moeten de noodzakelijke voorwaarden geschapen worden zodat ze dat kunnen doen, en ze hebben daarom het recht te kunnen rekenen op de hulp van de staat. De rol van de moeder is inderdaad van fundamentele betekenis voor de toekomst van de samenleving.

De vader heeft van zijn kant de plicht werkelijk een vader te zijn, die zijn onontbeerlijke verantwoordelijkheid uitoefent en medewerking verleent bij de opvoeding van de kinderen. De kinderen hebben er recht op dat ze voor hun integrale ontwikkeling kunnen rekenen op hun vader en hun moeder, die voor hen zorgen en hen begeleiden op hun weg naar een vervuld leven. Daarom is er grote behoefte aan een intensief en stevig gezinspastoraat. Absoluut noodzakelijk is ook het bevorderen van authentiek gezinsbeleid, dat in overeenstemming is met de rechten van het gezin als waarlijk sociaal subject. Het gezin behoort tot de schat van de volkeren en van de hele mensheid.

De priesters

De eerste bevorderaars van het leerlingzijn en van de missie zijn diegenen die geroepen zijn “om Hem [Jezus] te vergezellen en door Hem uitgezonden te worden om te prediken” (Mc 3,14), dat wil zeggen de priesters. Zij moeten op de eerste plaats aandacht en vaderlijke zorg van hun bisschop krijgen, omdat zij de eersten zijn die een echte vernieuwing van het christelijk leven in het Volk van God bewerken. Tot hen wil ik een woord van

vaderlijke genegenheid richten met de wens dat de Heer “hun erfdeel, hun dronk uit de beker” mag zijn (vgl. Ps 16,5). Als de priester God als fundament en middelpunt van zijn leven heeft, zal hij de vreugde en vruchtbaarheid van zijn roeping ervaren. De priester moet voor alles een “man Gods” (1Tim 6,11) zijn, die God direct kent, die een diepe persoonlijke vriendschap met Jezus heeft en die tegenover anderen de gezindheid van Christus heeft (vgl. Fil 2,5). Alleen zo zal de priester in staat zijn de mensen tot God te leiden, die in Jezus Christus mens geworden is, en vertegenwoordiger van zijn liefde te zijn. Om zijn verheven taak te vervullen, moet de priester een solide geestelijk leven leiden en heel zijn bestaan laten bezielen door het geloof, door de hoop en door de liefde. Hij moet, zoals Jezus, een mens zijn die door gebed het aanschijn en de wil van God zoekt, en zich ook om zijn culturele en intellectuele vorming bekomert.

Dierbare priesters van dit continent en u, die als missionaris gekomen bent om hier te werken, de paus begeleidt u bij uw pastorale werk, wenst u toe dat u vol vreugde en hoop mag zijn, en bovenal: hij bidt voor u.

Religieuzen en gewijde leken

Ik wil mij ook richten tot de religieuzen, mannen en vrouwen, en tot de gewijde vrouwen en mannen uit de lekenstand. De Latijns-Amerikaanse en Caribische samenleving heeft uw getuigenis nodig: in een wereld die zo dikwijls vóór alles welstand, rijkdom en plezier als levensdoel zoekt en de vrijheid verheerlijkt in plaats van de waarheid van de door God geschapen mens, bent u er getuigen van dat er een andere vorm van zinvol leven

bestaat. U herinnert uw broeders en zusters eraan dat het Rijk Gods reeds gekomen is, dat gerechtigheid en waarheid mogelijk zijn, als we ons openstellen voor de liefdevolle tegenwoordigheid van God, onze Vader, van Christus, onze Broeder en Heer, van de heilige Geest, onze Trooster. U moet – in overeenstemming met het charisma van uw stichters – met edelmoedigheid en ook met heldenmoed verder werken, opdat in de samenleving de liefde, de gerechtigheid, de goedheid, de dienstbaarheid en de solidariteit mogen heersen. Omhelst met vreugde uw wijding, die een middel tot heiliging voor u is en tot verlossing van uw broeders bijdraagt.

De Kerk van Latijns-Amerika dankt u voor het geweldige werk dat u in de loop der eeuwen voor het evangelie van Christus hebt verricht ten gunste van uw broeders en zusters, bovenal voor de armsten en de meest achtergestelden. Ik nodig u uit altijd samen te werken met de bisschoppen en, in vereniging met hen die verantwoordelijk zijn voor de pastorale activiteiten, uw werk voort te zetten. Ik spoor u aan tot oprechte gehoorzaamheid aan het gezag van de Kerk. Zet uzelf geen ander doel voor ogen dan de heiligheid, zoals u het van uw stichters hebt geleerd.

De leken

Op dit moment, nu de Kerk van dit continent zich volledig geeft aan haar missionaire roeping, herinner ik de leken eraan dat ook zij Kerk zijn, de door Christus samengeroepen gemeenschap, om voor de hele wereld van Hem te getuigen. Alle gedoopte mannen en vrouwen moeten zich ervan bewust worden dat ze door het algemeen priesterschap der gelovigen van het Volk Gods, gelijkvormig zijn aan

Christus, de Priester, Profeet en Herder. Ze moeten zich medeverantwoordelijk voelen bij de opbouw van de samenleving volgens de criteria van het evangelie, waaraan zij, in gemeenschap met hun herders, met enthousiasme en moed meewerken.

Velen van u, gelovigen, behoren tot kerkelijke bewegingen, waarin wij tekenen kunnen zien van de veelsoortige aanwezigheid en van het heilswerken van de heilige Geest in de Kerk en in de huidige samenleving. U bent geroepen aan de wereld het getuigenis van Jezus Christus te brengen en het zuurdeeg van de liefde van God te midden van de anderen te zijn.

Jonge mensen en het roepingenpastoraat

In Latijns-Amerika bestaat de meerderheid van de bevolking uit jonge mensen. In dit verband moeten wij hen eraan herinneren dat het hun roeping is vrienden van Christus, zijn leerlingen, te zijn. Jongeren zijn niet bang voor het offer, wel voor een leven zonder zin. Ze zijn gevoelig voor de roep van Christus, die hen uitnodigt Hem te volgen. Ze kunnen antwoorden op deze roep als priester, als religieus of als vader en moeder van een gezin, die zich met al hun tijd en al hun vermogen tot zelfgave, met heel hun leven, volledig wijden aan de dienst aan hun broeders en zusters. Jonge mensen moeten het leven beschouwen als een voortdurende ontdekking, zonder zich door de heersende modeverschijnselen of denkwijzen te laten strikken, maar door voort te gaan in de menselijke familie, met een diepgaande nieuwsgierigheid naar de zin van het leven en het mysterie van God, de Vader en Schepper, en zijn Zoon, onze Verlosser. Ze moeten zich ook

wijden aan een voortdurende vernieuwing van de wereld in het licht van het evangelie. Bovenal moeten ze de lichtvaardige illusies van snel geluk en de bedrieglijke gelukzaligheid van drugs, genot en alcohol, evenals iedere vorm van geweld weerstaan.

6. 'Blijf bij ons!'

Het werk van deze vijfde algemene vergadering brengt ons ertoe de bede van de Emmaüsgangers tot de onze te maken: "Blijf bij ons, want het wordt al avond en de dag loopt ten einde" (Lc 24,29).

Blijf bij ons, Heer, begeleid ons, ofschoon wij U niet altijd hebben herkend. Blijf bij ons, want om ons heen worden de schaduwen dieper, en U bent het licht; ontmoediging sluipt binnen in ons hart en U laat het branden door de zekerheid van Pasen. Wij zijn moe van de weg, maar U versterkt ons door het breken van het brood, zodat wij aan onze broeders kunnen verkondigen dat U werkelijk verrezen bent en aan ons de zending toevertrouwd hebt getuigen van Uw verrijzenis te zijn.

Blijf bij ons, Heer, als rond ons katholieke geloof de nevel van de twijfel, de vermoeidheid of de moeilijkheden komt opzetten: U, die als Degene die de Vader openbaart de waarheid zelf bent, verlicht onze geest door Uw woord; help ons de schoonheid van het geloof in U te ervaren.

Blijf in onze gezinnen, verlicht hen in hun twijfels, help hen in hun moeilijkheden, troost hen in hun lijden en in de vermoeienissen van iedere dag, als zich om hen heen schaduwen samenvakken die hun eenheid en hun natuurlijke identiteit bedreigen. U, die het leven bent, blijf in onze huizen en woningen, opdat zij steeds

plaatsen mogen zijn waar het menselijk leven onbaatzuchtig geboren wordt, waar men het leven ontvangt, liefheeft en het eerbiedigt vanaf de ontvangenis tot het natuurlijke einde.

Blijf, Heer, bij hen die in onze samenleving het meest kwetsbaar zijn; blijf bij de armen en geringen, bij de inheemse bevolking en de Afro-Amerikanen, die niet altijd de ruimte en de ondersteuning hebben gevonden om uitdrukking te geven aan de rijkdom van hun cultuur en de wijsheid van hun identiteit. Blijf, Heer, bij onze kinderen en onze jongeren, die de hoop en de rijkdom van ons continent zijn, bewaar hen voor de grote bedreigingen die hun onschuld en hun gerechtvaardigde hoop in gevaar brengen. O Goede Herder, blijf bij onze oude mensen en bij onze zieken. Sterk allen in het geloof, zodat zij uw leerlingen en missionarissen mogen zijn!

Slot

Aan het einde van mijn verblijf bij u, wil ik graag de bescherming van de Moeder Gods en Moeder van de Kerk over u persoonlijk en over heel Latijns-Amerika en het Caribisch gebied afroepen. In het bijzonder smeed ik Onze Lieve Vrouw van Guadeloupe, schutpatrones van Amerika, en van Aparecida, schutpatrones van Brazilië, dat zij u bij uw fascinerende en veeleisende pastorale arbeid mag begeleiden. Aan haar vertrouw ik het Volk Gods in dit stadium van het derde christelijke millennium toe. Ik vraag haar ook dat zij het werk en het overleg van deze algemene conferentie mag leiden en de dierbare

volken van dit continent met rijke gaven mag zegenen.

Voordat ik terugkeer naar Rome wil ik graag een aandenken geven aan de vijfde algemene vergadering van de bisschoppen van Latijns-Amerika en het Caribisch gebied, om bij hen te zijn en hen te inspireren. Het is deze prachtige triptiek uit Cuzco, Peru, die de Heer weergeeft vlak voor zijn Hemelvaart, als Hij aan zijn volgelingen de opdracht toevertrouwt alle volken tot zijn leerlingen te maken. Het beeld roept de nauwe relatie op die Jezus heeft met zijn leerlingen en missionarissen voor het leven van de wereld. Het laatste paneel stelt de heilige Juan Diego voor die het evangelie verkondigt, met de afbeelding van de Maagd Maria op zijn mantel en de bijbel in zijn hand. De geschiedenis van de Kerk leert ons dat de waarheid van het evangelie, als we de schoonheid ervan opnemen met onze ogen, en onze geest en ons hart de waarheid ervan in geloof aanvaarden, ons helpt de dimensies van het mysterie te beschouwen, die onze verwondering en onze afhankelijkheid opwekken.

Ik neem hartelijk afscheid van u met vaste hoop op de Heer. Heel veel dank!

© Copyright 2007 – Libreria Editrice Vaticana / R.-K. Kerkgenootschap in Nederland

Vertaling: dr. N. Stienstra